

МИНСКИ ФОРУМ ХХ, ПЕРШАЯ СУСТРЭЧА
ПРАТАКОЛ АСНОЎНЫХ ТЭЗІСАЎ

Грамадзянская
супольнасць, бізнэс і
адукацыя ў выгнанні:
значэнне для ЕЗ

---

22 ЛІПЕНЯ 2022 ГОДА
ВІЛЬНЯ

У 2022 ГОДЗЕ У РАМКАХ XX МІНСКАГА ФОРУМА ЗАПЛАНАВАНЫ ДЗВЕ АДНАДЗЁННЫЯ КАНФЕРЭНЦЫІ Ё ЛІТВЕ І ПОЛЬШЧЫ, АДЗІН КРУГЛЫ СТОЛ З ПАРЛАМЕНТАРЫЯМІ Ё БЕЛЬГІІ І ФІНАЛЬНАЯ КАНФЕРЫНЦЫЯ Ё ГЕРМАНІІ. ПЕРШАЕ З МЕРАПРЫЕМСТВАЎ ПРАЙШЛО Ё ГІБРЫДНЫМ ФАРМАЦЕ 22 ЛІПЕНЯ Ё ВІЛЬНІ Ё ПРАСТОРЫ ІМАГУРУ І СКЛАДАЛАСЯ З ТРОХ ПАНЭЛЬНЫХ ДЫСКУСІЙ. МЕРЫПРЫЕМСТВЫ ТРАНСЛЯВАЛІСЯ АНЛАЙН У ПРАМЫМ ЭФІРЫ. ВІДЭА ДАСТУПНЫ ДЛЯ ПРАГЛЯДУ НА РУСКАЙ І АНГЛІЙСКАЙ МОВАХ НА YOUTUBE КАНАЛЕ НЯМЕЦКА-БЕЛАРУСКАЙ СУПОЛЬНАСЦІ.

Агульны пасыл выказванняў падчас прывітальных прамоваў можна ўмоўна падзяліць на дзве групы. З аднаго боку, гаворка ішла пра сітуацыю крызісу, у якой знаходзіцца Беларусь у сувязі з унутранымі і вонкавымі палітычнымі працэсамі:

“Мы апынуліся не гатовы як грамадства ўзяць адказнасць у свае рукі”

— Аляксандр Дабравольскі, дарадца Святланы Ціханоўскай, кіраўнік аддзела унутранай палітыкі

“Беларусь падтрымліваю Расію лагістычна і прапагандысцкі”

— Манфрэд Хутэрэр, амбасадар Федэратыўнай Рэспублікі Германія ў Беларусі

“Мы ўсе праваліліся згодна аднаму крытэру — Лукашэнка па-ранейшаму застаецца пры ўладзе”

— Пятрас Ауштрявічус, чалец Еўрапейскага парламента (Renew Europe, Літва)

З іншага боку, адназначалася неабходнасць рэфлексіі і пошуку выйсця з крызісу:

“Я б хацела, каб мы зірнулі на грамадзянскую супольнасць, бізнэс, палітыку, адукацыю не праз лінзу крызісу, але і патэнцыялу, што не раскрыўся”

— Ганна Штэле, старшыня кіравання нямецка-беларускай супольнасці

“Беларусы і беларускі за мяжой уцягнуты ў грамадзянскія, сацыяльныя і бізнэс-актыўнасці. Усе яны — узрушальны сацыяльны і інтэлектуальны капітал, які можа і павінен выкарыстоўвацца не толькі для будучыні Беларусі, але і ўсёй Еўропы”

— Таццяна Марыніч, заснавальніца бізнэс-прасторы Імагуру.

ПЕРСПЕКТЫВЫ БЕЛАРУСКОЙ ГРАМАДЗЯНСКОЙ СУПОЛЬНАСЦІ ПА-ЗА МЕЖАМІ

Першая панэльная дыскусія была прысвечана тэме перспекываў беларускай грамадзянскай супольнасці за мяжой. У ёй прынялі ўдзел **Андрэй Стрыжак** (кіраўнік фонда салідарнасці BYSOL, праваабаронца), **Паліна Бродзік** (каардынатарка Free Belarus Center, Кіеў), **Аляксей Лукашэвч** (менеджар праектаў, Беларускі Моладзевы Хаб, Варшава) і **Алена Жываглад** (лідарка ініцыятывы “Сумленныя людзі”).

Жываглад пачала свой выступ з таго, што не пагадзілася з распаўсюджанай рыторыкай пра поўнае знішчэнне беларускай грамадзянскай супольнасці ў краіне, аднак адзначыла важныя праблемы ў яе функцыяванні, а менавіта:

- адсутнасць сувязі з дзяржавай, якая па-ранейшаму не зацікаўленая вырашаць простыя побытавыя пытанні — на ўзроўні параненай птушкі ці разбітых дарог;
- адсутнасць фінансавай прызрыстасці ў рабоце ўнутры краіны;
- цяжкасць маштабавання дзейнасці з-за рызыкаў, што растуць (супольнасці існуюць ўнутры краіны, а арганізацыі — звонку);

Таксама яна звярнула ўвагу на існаванне запыта на каштоўнасную ідэю, што яднае, і адзначыла праблему таго, што ў цяперашнім дыскурсе “усе дыскусуюць на на тэму персон, а не сэнсаў — гэта гучыць жахавіта”. Прозвішчы не агучваліся, аднак, верагодна, гаворка ішла ў тым ліку пра 2-гі Форум Дэмакратычных Сілаў Беларусі, які адбыўся нядаўна ў Берліне і на якім стала відавочным існаванне сур’ёзных канфліктаў унутры супольнасці палітычных суб’ектаў, якія супрацьстаяць Лукашэнку. Яшчэ адным важным тэзісам выступу Жываглад стала яе бачанне ролі дыяспарных арганізацый і структур, якія, на яе погляд, часта выступаюць як дастаўнікі гуманітарнай дапамогі і недастаткова надаюць увагі “пастаўке ідэй”, што даюць адказ на пытанне пра мэты барацьбы — і не ў кантэксце “супраць кагосьці”, але “за нешта”.

Стрыжак падтрымаў ідэю Жываглад пра неабходнасць аб’яднання вакол ідэй, а не асобаў: “Сёння мы ў кропцы, дзе мы можам або разыйсціся і ўсё будзе як заўжды, або мы дамовімся”. На пытанне мадэратара панэлі Якаба Вёленштайна, кіраўніка беларускага офіса Фонда Конрада Адэнаўэра, пра тое, чаго ж не хапае для таго, каб прадстаўнікі і прадстаўніцы апазіцыі змаглі дамовіцца, Стрыжак адказаў, што справа не ў нястачы камунікацыі ці ў неабходнасці ствараць новыя платформы для гэтай камунікацыі (“Больш платформаў богу платформаў”), але ў нястачы ўзаемадзеяння і таго каштоўнага базісу, які змога аб’яднаць беларусаў і беларусак, у тым ліку грамадзянскую супольнасць.

Бродзік, у сваю чаргу, не столькі гаварыла пра канфлікты, якія існуюць у асяроддзі апазіцыйных лідараў і лідарак, колькі пра ролю нізавых ініцыятыў і патэнцыяле неафітаў, “які трэба выкарыстоўваць і ўключаць іх у свае колы”. Яна адзначыла, што прафесійныя супольнасці часцяком маюць мала судакрананняў з нізавымі ініцыятывамі і часта адарвання ад рэальных праблемаў, якія вырашаюць людзі на месцах, у тым ліку тую самую праблему з гуманітарнай дапамогай, пра якую казалі Жываглад. Таксама Бродзік адзначыла, што ўсё часцей стала чуць размовы на тэму беларускіх нацыянальных інтарэсаў, і, на яе погляд, гэтыя інтарэсы каштоўнасныя, яны не маюць на ўвазе “зацкленне ў этнічных катэгорыях”, але прадугледжваюць узаемадзеянне.

Такім чынам, можна сцвярджаць, што ўсе спікеры і спікеркі першай панэлі закранулі тэму канфліктаў, якія існуюць унутры апазіцыйнага асяроддзя, і лічаць патрэбным яднацца не вакол пэўных персон, але ідэй і сэнсаў, якія за імі стаяць. Адгэтуль слухнае пытанне — калі ўсе так ці інакш падзяляюць гэту думку, чаму ж канфлікты дагэтуль адбываюцца? І ці існуе імавернасць таго, што гэта яднальная ідэя знойдзецца і сфармулюецца? На сённяшні дзень можна сцвярджаць, што яднальная персана пад імем Святлана Ціханоўская існуе, вось толькі яднацца вакол яе хочучь не ўсё — ідэі і сэнсы замянаюць.

БЕЛАРУСКАЯ АГЕНДА ПАДЧАС ВАЙНЫ ВА УКРАЇНЕ І МАСАВЫЯ РЭПРЭСІІ

Наступным блокам праграмы былі абвешчаны тры групавыя дыскусіі. Пасля 40-хвілінных размоваў прадстаўнікі і прадстаўніцы груп прэзентавалі вынікі сваіх абмеркаванняў.

Першая група абмяркоўвала адток высокакваліфікаваных спецыялістаў і спецыялістаў з Беларусі. Як вынік — тэзы пра тое, што існуюць два асноўныя трэнды падтрымкі беларусаў і беларусак, што з'ехалі за мяжу: кароткатэрміновыя і доўгатэрміновыя праграмы падтрымкі. Кароткатэрміновыя — гэта дапамога ў адаптацыі (моўныя курсы, засваенне новых прафесій і г.д.), і іх колькасць значна перавышае колькасць доўгатэрміновыя. Пад доўгатэрміновымі праграмамі меліся на ўвазе індывідуальныя праграмы стажаванняў і стыпендый для праваабаронцаў ці людзей з акадэмічнай сферы. Таксама група прыгадала феномен армянскай дыяспары, дзе вялікая частка яе прадстаўніц і прадстаўнікоў жывуць за межамі Арменіі.

Другая група гаварыла пра чаканні ад апазіцыі, і спярша вызначыла тыя чаканні, якія, на іх погляд, існавалі раней:

- чаканне таго, што Ціханоўская зможа весці дыялог з Украінай і Зяленскім і патлумачыць ім ролю Беларусі ў вайне;
- чаканне структурызацыі ваеннага руху;
- чаканне таго, што Ціханоўская зможа рэальна вырашаць праблемы беларусак і беларусаў за мяжой (візы, віды на жыхарства і г.д.);
- чаканне мабілізацыі ўсіх дэмакратычных сілаў ва ўмовах вайны.

Група таксама падзялілася сваімі меркаваннямі наконт таго, як было б слушна дзейнічаць:

- мець выразную артыкуляваную пазіцыю наконт вайны, дзе адна опцыя – казаць пра тое, што Беларусь цалкам падтрымлівае Украіну і не падтрымлівае Расію, і другая – прасоўваць ідэю таго, што Расія гэта не Пуцін і Беларусь — гэта не Лукашэнка;
- выразна трансляваць каштоўнасці і казаць пра тое, якім ёсць выбар незалежнай Беларусі;
- мабілізаваць структуры грамадзянскай супольнасці, штабоў, дэмакратычных структураў — і ў гэтай справе “пачынаць з сябе”;
- узаемадзейнічаць “паралельных рэальнасцяў” — дэмакратычных структур, дыяспар, грамадзянскай супольнасці ўнутры Беларусі.

Трэцяя група разважала, як растлумачыць міжнароднай супольнасці, што Беларусь не падтрымлівае вайну. Тут былі агучаны наступныя ідэі:

- сфакусаваць увагу на тых дзеяннях і высілках беларусаў і беларусак, якія набліжаюць перамогу Украіны: удзел у ваенных дзеяннях на баку Украіны, стварэнне беларускіх палкоў, набыццё дронаў і медыцынскіх прэпаратаў і г.д.;
- нагадваць, што шматлікія беларусы і беларускі не з'ехалі з Украіны і працягваюць сваю працу і валанцёрства там ва ўмовах вайны.

БІЗНЭС У ВЫГНАННІ: СТАТУС-КВО І ШЛЯХІ РАЗВІЦЦЯ

Другая панэльная дыскусія была прысвечана тэме бізнэса ў выгнанні. У ёй прынялі удзел **Таццяна Марыніч** (заснавальніца бізнэс-прасторы Імагуру), **Валер Цапкала** (дырэктар Беларускага Парка высокіх тэхналогій (2005-2017), кандыдат у прэзідэнты Беларусі 2020 года) і **Павал Данэйка** (адміністрацыйны дырэктар цэнтра эканамічных даследаванняў BEROC).

Марыніч адначыла, што ў апошнія два гады адбыліся некалькі хваляў рэлакацыі, дзе першая была звязаная з пераследамі і пагрозамі, і другая – з агульнымі неспрыяльнымі ўмовамі для работы ўнутры Беларусі. Сярод праблемаў, з якімі сутыкаюцца стартапы ў рэлакацыі, яны адзначыла наступныя:

- легалізацыя (візы, дазволы на выезд для членаў сям’і, страхоўкі);
- Іміджавы складнік — партнёры адмаўляюцца супрацоўнічаць з людзьмі з беларускім пашпартам, ім не адкрываюць рахункі ў банку, адмаўляюць у доступе да акселерацыйных праграмаў і г.д.;
- пабудова новых экасістэмаў.

Данэйка казаў пра некалькі хваляў рэлакацыі бізнэса з суверэннай Беларусі — у 90-ыя гады, у 2005, у 2014-2015 і цяперашнюю. Апошняю хвалю ён лічыць найбольш магутнай і, па ягоных прагнозах, для фармавання інфраструктуры рэлацыраванага бізнэса спатрэбіцца пракладана два гады.

Цапкала адзначыў, што ў розных краінах працэсы па (не)падтрымцы беларускага бізнэса праходзяць па-рознаму. Так, напрыклад, у Польшчы ўзаемадзеянне з органамі мясцовай улады адбываецца, на ягоную думку, дастаткова проста, і ўмовы для легалізацыі можна пазначыць як спрыяльныя. У Германіі сітуацыя ўскладняецца тым, што для атрымання так званай “блакітнай карткі” людзі павінны мець дастаткова высокі ўзровень прыбыткаў, які магчымы толькі для вопытных спецыялістаў і спецыялістак — “сеніёраў”. Такім чынам, “мідлы” і “джуніяры” не могуць выбраць Германію як краіну для свайго пераезду. У Літве, мяркуючы Цапкала, у перыяд пасля выбараў сітуацыя была лепшай, аднак пасля павелічэння плыняў людзей, што хочуць пераехаць, улады Літвы сталі “напружвацца” і дапамагаць ужо з меншай ахвотай. Найболей уразлівай групай Цапкала, аднак, лічыць тых, хто застаюцца ў Беларусі, не маюць магчымасці карыстацца еўрапейскімі рахункамі і абавязаны аддаваць падатковыя грошы ў дзяржаўны казну.

Нягледзячы на ўсё шэраг праблем, які вызначылі эксперты і эксперткі, важна адзначыць, што з усіх прафесійных супольнасцяў, змушаных рэлацыявацца, людзі з ІТ сектара валодаюць найвялікай колькасцю прывілеяў і ў цэлым з-за спецыфікі гэтай працы могуць уладкавацца на новым месцы значна прасцей і хутчэй ніж, прыкладам, людзі са сферы культуры і адукацыі або заводскія працоўныя.

БЕЛАРУСКАЯ АДУКАЦЫЯ: ПАМІЖ ЕЎРАПЕЙСКОЙ ІНТЭГРАЦЫЯЙ І РАСІЙСКОЙ КАЛАНІЗАЦЫЯЙ

Трэцяя — і завяршальная — панэльная дыскусія была прысвечана тэме адукацыі ў Беларусі. У ёй прынялі ўдзел **Таццяна Шчытцова** (прафесарка Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта, прастаўніца Офіса Святланы Ціханоўскай па пытаннях адукацыі і навукі), **Павал Церашковіч** (прафесар, чалец Грамадскага Балонскага камітэту), **Марыяна Сакалова** (“Офіс адукацыі для Новай Беларусі”, праграма “Беларуская адукацыя на шляху пераменаў”, кансультантка праекта Beehive), **Каміль Клысінскі** (старэйшы навуковы супрацоўнік, аддзел Украіны, Беларусі і Малдовы, Цэнтр усходніх даследаванняў).

Ва ўступным слове мэдэратар дыскусіі **Андрэй Лаврухін** (эксперт па пытаннях адукацыі, навукі і інавацый, кандыдат філасофскіх навук, Беларускі інстытут стратэгічных даследаванняў BISS) адзначыў наступныя тэндэнцыі ў беларускай сферы адукацыі:

- ізаляцыя на заходнім напрамку — прыпыненне праграмаў, адарванасць ад іструментаў адукацыйнай палітыкі, у тым ліку Балонскага працэсу; сыход з Беларусі Інстытута Гётэ, Нямецкай службы акадэмічных абменаў DAAD і іншых адукацыйных інстытуцый;
- адкрыццё спрыяльных умоваў для інтэграцыі на усходнім напрамку (Расія), у тым ліку хуткія фінансавыя ўліванні ў гэтай сферы.

Шчытцова прэзентавала актуальнае становішча у сферы адукацыі, адзначыла вынікі і пагрозы, што існуюць, магчымыя перспектывы і дзеянні. Таксама ў сваім выступе яна некалькі разоў працытавала свежае даследаванне Каралеўскага Каледжу у Лондане пад назвай “Мядзведзь, які спатыкаецца, цмок, які лунае: Расія, Кітай і геапалітыка ў глабальнай навуцы”. Яна таксама адзначыла крайнюю важнасць вонкавай падтрымкі ў сферы развіцця гуманітарных навук, і агучыла, якія праграмы для гэтага ўжо створаны і пачалі (ці хутка пачнуць) сваю рэалізацыю, у тым ліку для тых даследніц і даследнікаў, што знаходзяцца ўнутры Беларусі.

Церашковіч нагадаў, што Мальта, Ірландыя і Беларусь — гэта тры краіны ў Еўропе, дзе няма адукацыі на нацыянальных мовах.

Сакалова адзначыла, што ў навуковай супольнасці цяпер існуе мала іструментаў уплыву на сітуацыю ўнутры краіны, а таксама прапанавала рыхтавацца да рэформы адукацыі. Аднаведны праект рэформы ужо распрацаваны Офісам па адукацыі для Новай Беларусі.

Клысінскі звярнуў увагу на адсутнасць зваротнай сувязі і абмен інфармацыяй паміж тымі ініцыятывамі і арганізацыямі, якія працуюць цяпер у сферы адукацыі і дапамогі даследніцкай і студэнцкай супольнасцям, а таксама агучыў ідэю стварэння адмысловай канферэнцыі, якая магла б вырашыць гэтую праблему. Ідэя знайшла жывы водгук — і ў гэты раз без іроніі пра “больш платформаў богу платформаў”.

Нягледзячы на тое, што на працягу ўсіх гэтых дзён у беларускім (і дыяспарным) інтэрнэце актыўна абмяркоўваліся прэтэнзіі адной часткі ўдзельніц і ўдзельнікаў дэмакратычных сілаў да іншай, і нават нягледзячы на тое, што прадстаўнікі і прадстаўніцы гэтых супраціўных, здавалася б, лагераў былі на імпрэзах форуму, усё скончылася ў даволі дружалюбнай атмасферы. Магчыма, справа ў тым, што ў афлайне людзі больш ветлівыя адзін да аднаго, або ў стомленасці ад узаемных прэтэнзій і арыентацыі на “узаемны поспех, а не раздрай». Ці атрымаецца гэта — пакажа час і новыя імпрэзы, у тым ліку наступная сустрэча Мінскага Форуму, якая пройдзе 23 верасня 2022 года ў Варшаве. А пакуль што, па выніках першай сустрэчы, можна сцвярджаць, што беларуская грамадзянская супольнасць, бізнес і адукацыя хай з рознай ступенню паспяховасці, але ўсё ж працягваюць сваё развіццё ўжо за межамі Беларусі і робяць ча неадымнай часткай сацыяльна-палітычнага ландшафту Еўразвязу.